

Йоркіна Н.В., Черняк Є.Б.

Науковий керівник – кандидат педагогічних наук,

доцент Баранцова І.О.

ОСОБЛИВОСТІ ЛІНГВОПОЕТИЧНОЇ СИНЕСТЕЗІЇ ЛІТЕРАТУРНИХ ТВОРІВ БОРИСА ПАСТЕРНАКА

Анотація. У статті виявлено передумови формування поетичного світовідчуття Бориса Пастернака, розкрито характерні особливості стилістичного різноманіття поезики та проаналізовано ранні твори автора.

Ключові слова: синестезія, асоціативно-метафоричний стиль, ранні поетичні цикли, алітерації, ідіостиль.

Феномен синестезії, яка є характерною особливістю стилістики ранніх віршів Бориса Пастернака, має міждисциплінарний характер та привертає увагу багатьох дослідників [1; 2; 5].

У лінгвістиці синестезія являє собою мовні універсалії, що фіксують цей зв'язок словесно. В поезиці – тропи і фігури, засновані на міжчуттєвих перенесеннях, які відносяться до лексико-семантичного поля чуттєвого сприйняття.

Мета статті полягає у висвітленні особливостей прояву лінгвопоетичної синестезії в ранній поезії Б. Пастернака. До завдань статті належить визначення поняття синестезії, фоносемантичних особливостей прояву в літературній творчості, виявлення соціальних (зовнішніх) та генетичних (внутрішніх) передумов формування поетичного світовідчуття Б. Пастернака, розкриття характерних особливостей стилістичного різноманіття його ранніх творів.

Висловити атмосферу буття, життя в слові, що несе динамізм його руху, завжди було однією з основних цілей справжнього художника-творця. Зуміти

пластично втілити події зовнішнього світу в світ духовного людського сприйняття по плечу тільки великому талантові. Розглядаючи творчість Б. Пастернака, Д. С. Лихачов зазначав, що «його стиль вироблявся під впливом живопису, музики, традицій світової поезії» [5, с. 9].

Теплове, колірне, органічне відтворення життя властиво не всім. Порівнюючи творчість живописця Леоніда Пастернака з творчістю його сина, можна відзначити, що мальовничість першого відбилися в поетичній стилістиці другого. Пастернак в поезії «створював ланцюжок метафор, як би зупиняючи й оглядаючи явище в його різноманітті», занурюючись в «своєрідний експресіонізм асоціацій» [5, с. 3]. Повну самовіддачу, безмежну відданість мистецтву, стихійну імпровізаційність успадкував поет від матері – відомої піаністки. Його світовідчуття склалися в генетичної сомодальності двох духовних начал.

Пастернак бачив світ у фарбах і звуках, подумки змішуючи найрізноманітніші тони і кольори. Специфіку своєї обдарованості він характеризував як «загальнохудожня, з перевагою мальовничих і музичних початків», прагнув знайти в творчості неповторне власне «Я» [3]. Відчуття життя в усьому її різноманітті стало джерелом натхнення, своєрідною синестезією творчості поета. Найчастіше пережите ним в минулому відроджувалося в віршованих та прозових творах, було головною темою його ранніх поетичних циклів: «Близнюк у хмарах», «Понад бар'єрами», «Сестро моє життя», «Теми і варіації».

Пастернак ставив перед собою мету вловити і передати в віршах справжність настрою, атмосфери або стану. Щоб відтворити у вірші думку, картину, почуття в їх злитості і плинності, поет виробляв «розкутий» синтаксис, що нагадує мову здивованої чимось людини, яка раптово заговорила і у якій слова вириваються як би стихійно, самі по собі.

Прагнення «зловити живе», «миттєва динамічна мальовничість» – так визначав свою манеру письма Пастернак [3]. Ось, наприклад, якими точними

і в той же час надзвичайними штрихами передається відчуття прогрітого повітря в хвойному лісі:

Текли лучи. Текли жуки с отливом,
 Стекло стрекоз сновало по щекам.
 Был полон лес мерцаньем кропотливым,
 Как по щипцам у часовщика.

У віршах Пастернака завжди відчуваєш стихійний ліричний натиск, поривчастість, динамічність. Рядки його віршів, немов сталеві пруті, наскакують один на одного, як вагони раптово загальмованого поїзда. Стрімкий натиск образів, потік фарб, світла. Твори Пастернака несуть на собі відблиск рідкісної проникливості, осяяння.

З почуттям художньої радості відзначаєш в них і «вузькі свистки» пароплава біля набережної, і «тяжкість запонок» у крапель, «намоклу горобчиком бузкову гілку». На все життя запам'ятовуються рядки про те, як «синє оперіння селезня виблискувало над Камою світанок» або як сипле жуками сонний сад – і «зі мною, з моєї свічкою врівень світи розквітлі висять». Рядки віршів Пастернака западають в душу, застряють в куточках пам'яті, викликають жвавий емоційний відгук [3].

Поезія Пастернака в рівній мірі мальовнича і музична. Пильне око поета уловлює схожість граків з обвугленими грушами, в сутінковому «нелюдимому димі» у труби на даху бачить фігуру пугача. Коли Пастернак пише, що «повітря криками пооране», то і цей образ можна вважати мальовничим: внутрішнім поглядом добре бачиш, що повідомляє поет.

Будь-яка мальовнича деталь у Пастернака служить лише зображенню загальної виразності вірша. Цій же меті підпорядковані і звукові алітерації. «Парканом крався конокрад, засмагою крився виноград», – пише Пастернак, римуючи весь рядок наскрізь. Зчеплення схожих звуків в рядку, «аукання», перекличка таких звуків, перепурхування того чи іншого звукосполучення в рядках скріплює текст, збагачує його асоціаціями. Фонетичні зв'язки в вірші («інструментування») таять якійсь взаємозв'язок змальованих реальних

предметів, наприклад: «Як опій попутнику досвідченим злодієм» («Урал вперше»), «Париж в золотих тільцях, ділках, в дощах, як помста, довгоочікуваних» («Бальзак») [3].

У вірші «Весна» («Що бруньок, що клейких запливливих огарків ...») два перших чотиривірші інструментував на звуки «п» і «р» з опорою на голосну «а»: квітень, парк, репліки, гортань, пернаті, аркан, гладіатор – всі ці слова як би стягнуті єдиною фонетичною мережею і своїми звуками говорять про терпку і по-своєму тендітну атмосферу ранньої весни. Пастернаківські алітерації часом можуть здаватися несподіваними, але вони майже ніколи не вириваються із загального малюнка, не порушують природної інтонації віршів. У них є своя безпосередність і краса, і вони малюють Пастернака як великого і тонкого музиканта [5].

Аналізуючи епістолярну спадщину, спогади рідних і сучасників, віршовані зразки, можна зробити висновок, що однією з характерних ознак поезики Пастернака є синестезія, що виявляється в миттєвій мальовничості, стихійній імпровізаційності, зримої відчутності його світосприйняття. Виникає новий метод світовідчуття, що відображає цілісне різноманіття і мелодизм поезики Б. Пастернака як нерозривну нитку творчої спадщини О. Скрябіна, М. Римського-Корсакова, В. Брюсова, К. Бальмонта.

Продовжуючи традиції, поет у своїй творчості вирішує не просто складне, але для поезії незвичайне завдання – малювати мелодією вірша, щоб слово стало відчутною музикою.

Синестезичне відтворення дійсності (поєднання стихій живопису, музики, поезії) властиво тільки обдарованим особистостям. Поняття лінгвопоетична синестезія в творчості Пастернака наповнюється новим змістом і еволюціонує від вроджено-психологічного до науково-естетичного цілого в «трьох шарах світопорядку». Їх поетапне втілення простежується в ранніх поетичних циклах, розташованих у часовій послідовності [3].

Аналіз, узагальнення основних домінант стилістики Пастернака говорять про те, що синестезія світовідчуття поета проявилася в наскрізній

цілісності структурування матеріалу («Сестро моє життя», «Теми і варіації»), в єдиній ладовій забарвленості («Близнюк у хмарах»), музичному перетворенні («Понад бар'єрами»). Серед елементів інтегрованої поетики Пастернака виділяються музично пофарбовані звукові алітерації, асоціативна гнучкість, симфонізм драматургії циклів, відчутна колірنا ємність змісту, метафоричність, філософічність творчості [4].

Отже, лінгвопоетична синестезія Б. Пастернака багато в чому обумовлена генетично-середовищними впливами, яскраво проявилася в його характері (вразливість, чуйність, співчуття, почуття причетності). Розуміння суті буття як гармонійної взаємодії трьох шарів світопорядку знайшло відображення в особливій, інтегрованій поетиці ідіостилю – музичній, живописній, філософській одночасно.

Б. Пастернак домагається музикальності своїх творів за допомогою алітерації, асонансів, гармонійних звукосполучень. Певна послідовність слів в поетичних творах викликає відчуття кількох модальностей, де сприйняття виступає відправною точкою індивідуального авторського стилю, простежується в національному, ментальному феномені мови.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Вежбицкая А. Семантические универсалии и описание языков / А. Вежбицкая. – М.: Языки славянской культуры, 1999. – 791 с.
2. Галеев Б. М. Синестезия в эстетике и поэтике символизма [Электронный ресурс] / Б. М. Галеев. – Режим доступа: http://synesthesia.prometheus.kai.ru/sinest_r.html
3. Пастернак Б. Л. Об искусстве: «Охранная грамота» и заметки о худож. творчестве / Б. Л. Пастернак; сост. и примеч. Е. Б. и Е. В. Пастернак; вступ. ст. В. Ф. Асмуса. – М.: Искусство, 1990 б. – 396 с.
4. Пастернак Б. Сестра моя – жизнь // Б. Пастернак; сост. Е. В. Пастернак. – М.: Эксмо, 2007. – 512 с.